

ӨОЖ 930.24
DOI 10.56525/JBTW9789

**ПОЛИЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ
ПОЛИКОНФЕССИОНАЛДЫ ҚОҒАМ
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ
ҮЛГІСІ: СИПАТТАМАЛЫҚ ТАЛДАУ**

ТОҚБАЕВА Л.Қ.

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар
және инжиниринг университеті

Ақтау, Қазақстан

E-mail: larissa1.tokbayeva@yu.edu.kz

Аңдатпа. Көп этносты Қазақ еліндегі этносаралық қатынастар тұрақты әрі демократиялық дамудың шешуші факторы, ұлттық қауіпсіздіктің объективті алғышарты және мемлекеттің сыртқы саяси қызметінің базалық негізіне айналды. Біздің еліміз өңірдегі мейлінше тұрақты дамып келе жатқан мемлекет. Қазақстан – достық ниеті бар елдерге сенімді және беделді серіктес мемлекет. Мемлекеттің басты құндылықтары адамдардың этностық шығу тегі мен діни наным-сеніміне қарамай олардың еркіндігі мен тең құқығын қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуы ұлттық саясаттың іс жүзінде институционалдық деңгейге көтерілгендігін көрсетеді. Қазақстан халқы Ассамблеясы әлеуметтік институт ретінде этносаралық қатынастарды үйлестірудің тиімді тетіктерін қалыптастырып, оның сапалық тұрғыда жаңа негізін қалап отыр. Бұл жаңашылдықтың мәні этносаралық және дінаралық келісімді нығайту ісінде мемлекеттік саясат пен қоғамдық бірлестіктер арасында өзара серіктестік қарым-қатынастың орнығуында еді. Бұл қазіргі өркениет тарихындағы ерекше құбылыс болып табылады. Сонымен, Қазақстан халқы Ассамблеясы – қоғамдық келісім мен азаматтық қоғамның толеранттылығын нығайтудағы мемлекет саясаты мен қоғамдық ұйымдардың синтезі. Этносаралық қатынастар саласын реттеудің қоғамдық-саяси институты ретіндегі ҚХА-ның қалыптасуы мен дамуының 20 жылдық кезеңінің негізгі белестері ұлттық бірліктің басты құндылығы – Қазақстан халқының толеранттылығын зерделеу өте тың мәселе және жұмыстың өзектілігін анықтайды. Шетелдік және отандық тарихшылардың, саясаттанушылардың этносаяси процестерге арналған зерттеулері, тұжырымдары мен ғылыми пікірлері қалады. Мақалада тарихи, саяси оқиғалар мен этносаралық қатынастар объективтік шындық тұрғысынан қарастырылып, елдік мүдде талаптарына сай сараланады. Зерттеу жұмысында жүйелілік-құрылымдық теорияның қағидалары, нақты талдау, тарихи деректік материалдар мен құжаттардан жинақтау, салыстыру, жүйелеу, логикалық, статистикалық талдау әдістері қолданылады. Сонымен қатар, мақалада тарихи, саяси оқиғалар мен этносаралық қатынастар объективтік шындық тұрғысынан қарастырылып, елдік мүдде талаптарына сай сараланады. Қазақстан халқы Ассамблеясының жиырма жылдық даму тарихының тәжірибесін талдау негізінде қоғамдық келісім және ұлттық саясат институты Қазақстан Республикасының этносаясатының көрінісі басты дінгегі этносаралық қатынастарды үйлестірудің қоғамдық-саяси институты ретінде зерделенді.

Түйінді сөздер: этнос; көпұлттылық; демографиялық жағдай; этникалық құрылым; этносаралық; дінаралық конфессия; қоныс аудару; қоғамдық келісім.

Кіріспе. Көпұлтты мемлекеттердің ерекшелігіне байланысты Қазақстандағы этникалық топтардың жағдайын және этносаралық қатынастардың жай-күйін талдау қажеттілігі туындауда. Қазақстандағы жағдай қалай көрінеді? Алдыңғы мысалдар мен Қазақстан арасында қандай да бір параллельдер бар ма? Өйткені, Қазақстанда 130-ға жуық

ұлт тұрады. Қазақстанның этникалық құрамының ерекшелігі бүгінгі таңда бүкіл халықтың 20,6% - құрайтын және екінші ірі этникалық топ болып табылатын этникалық орыстардың көпшілігі Батыс Қазақстан, Ақтөбе, Қостанай, Солтүстік Қазақстан, Павлодар және Шығыс Қазақстан облыстары сияқты Ресеймен шекаралас солтүстік облыстарда тұрады.

Кез келген мемлекеттің, оның ішінде Қазақстанның ішкі саясатының маңызды салаларының бірі этникалық және конфессиялық қатынастар болып табылады. Олардың даму деңгейіне әлеуметтік-саяси тұрақтылықты, азаматтық бейбітшілікті, этносаралық келісімді сақтау және нығайту байланысты болады. Біздің көпэтносты және көпконфессиялы еліміз үшін дін мәселелері айтарлықтай маңызға ие. Діни конфессияларға қатысты мемлекеттік саясатты қалыптастыру үдерісіндегі алғашқы қадамдардың бірі діни қатынастар саласында заңнамалық-құқықтық базаны қалыптастыру болып табылғаны кездейсоқ емес.

Сонымен қатар Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуы мен этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісімнің қазақстандық үлгісінің қалыптасу алғышарттарын түсіну үшін осы тарихи үдерістердің ерекшеліктерін талдау маңызды болып табылады.

Айта кету керек, Қазақстан тарихи түрде көпэтносты, көпконфессиялы ел болып табылады. Кеңес Одағы кезінде ол «халықтар достығы зертханасы» деп аталды. Қазіргі уақытта діни бірлестіктердің жалпы саны 18 конфессияны білдіретін 3600 бірлестік пен олардың филиалдарын құрайды.

Республика бойынша барлығы 3464 ғибадат ғимараты бар, оның ішінде 2550 мешіт, 294 православие және 109 католик шіркеуі, 495 протестанттық ғибадатханалар мен ғибадат үйлері, 7 еврей синагогалары, 2 будда храмдары, 7 «Кришна сана қоғамы» және Бахаи ғибадат үйлері.

Тәжірибе көрсеткендей, қазақстандықтардың көпшілігінің этносаралық тұрақтылық, интеграция және келісім идеясына берілгендігіне қарамастан, кез келген қоғамда қолда бар тәртіппен келіспейтін және құнды құндылықтардың нәзіктігін бұзуға дайын деструктивті элементтер бар. Осыған байланысты, зерттеулердің басымдығы, ең алдымен, жаһандық әлемде мемлекеттің даму перспективаларымен тығыз байланысты этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісімді одан әрі сақтау мен нығайту жөніндегі жаңа тәсілдер мен шешімдерді әзірлеу үшін қоғам динамикасының негізгі үрдістерін уақтылы анықтау мүмкіндігіне байланысты. Қазақстан көпэтносты мемлекет бола отырып, осы мәселеге көп көңіл бөледі. Талданған кезеңде елде және әлемде адамдардың әлеуметтік өзара іс-қимылында елеулі өзгерістер тудырған оқиғалар, процестер атап өтілді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Бүгінгі таңда Қазақстандағы этникалық топтар мен этносаралық қатынастар мәселелеріне арналған ғылыми әдебиеттердің жеткілікті саны бар. Қазақстан халқының көпұлтты құрамын және оның біркелкі орналаспауын назарға ала отырып, бұл ретте елдің солтүстік облыстарында орыс ирредентизмі мен сепаратизмінің ықтималдығы туралы мәселеге ерекше назар аударылды. 1990 жылдары көптеген бақылаушылар Қазақстандағы этносаралық қақтығыс мүмкін емес деген пікірге сүйенді. Ян Бреммер, мысалы, 1990 жылдары елдің солтүстігінде ұлттық құрылыстың мемлекеттік саясаты туралы жұмысында орыс халқының өкілдері көпшілікті құрап, ұлтаралық бейбітшілікті сақтау перспективалары туралы мәселеде ол өте пессимистік көзқараста болды және қазақ пен орыс халқы арасында зорлық-зомбылық қақтығысының туындауы мүмкін деп санады. Бұған ықпал еткен факторлардың ішінде ол мемлекеттік тіл саясатын атайды, ол басқалармен қатар мемлекеттік қызметке қабылдау кезінде қазақ тілін білуді талап етті, сондықтан орыс халқы арасында қатты қарсылыққа тап болып, әкімшіліктегі негізгі лауазымдарға тағайындау кезінде этникалық қазақтардың мақсатты артықшылығы, сондай-ақ этникалық қазақтарды шетелден солтүстік аймақтарға көшірудің мемлекеттік саясатын атап өтті. Экономикалық жағдайдың нашарлауы және жетілмеген демократиялық саяси институттар аясында олар этносаралық қатынастардың, ең алдымен қазақтар мен орыстар арасындағы шиеленісті жоққа шығармады.

1990 жылдардағы Қазақстанның әлеуметтік-саяси дамуын бақылаушылар арасында пессимистік көзқарасы аз адамдар ғана болды. Мысалы, Пол Колсто, 1990 жылдардағы Қазақстандағы ұлттық құрылысты талдауда және осы процесс төңірегіндегі пікірталастарда, шын мәнінде, елдің солтүстік аймақтарындағы орыс халқының этникалық жұмылдыруға себептері аз деген қорытындыға келді. Атап айтқанда, ол тоқсаныншы жылдары қазақтардың пайдасына, оның ішінде еліміздің солтүстік облыстарында қазақтар арасында туу көрсеткіші мен орыс халқының эмиграциясының жоғары қарқынының, сондай-ақ мемлекеттік деңгейде де, ғалымдар мен бұқаралық ақпарат құралдарында да интеграциялық дискурстың күшті үстемдігінің арқасында қазақтардың пайдасына бұрылған демографиялық факторларға назар аударды. Қоғамда ұлтаралық келісімді сақтаудың маңыздылығы атап өтілді. Колсто сияқты, Нил Мелвин орыстарға қатысты этникалық саясатты [Қазақстанда] оларға үстемдік ететін байырғы халыққа қарсы көтеріліп жатқан қауымдастық ретінде қарастыру өте қате деген қорытындыға келді.

Әдебиеттерге қысқаша шолу жасай отырып, біздің кейінгі талдауымыз үшін маңызды болып табылатын келесі тұжырымдар жасауға болады. Біріншіден, әдебиетке шолу Қазақстандағы этносаралық қатынастар тақырыбына бұрын ғылыми әдебиеттерде үлкен көңіл бөлінгенін көрсетті. Бірнеше рет ұлтаралық қақтығысты тудыруы мүмкін факторлар көрсетілген. Сондай-ақ, мұндай қақтығыс сәтті ескертілген факторлар деп атауға болады. Екіншіден, әдебиеттерге шолу көрсеткендей, бұрынғы жұмыстардың көпшілігі елдегі басқа ұлттық топтардың жағдайын ескермей, негізінен орыстардың Қазақстандағы жағдайына бағытталған. Кейбір ерекшеліктерді қоспағанда, елдегі басқа этникалық топтардың жағдайы қамтылатын әдебиеттер әлі жоқтың қасы. Өз кезегінде, Александр Динер Қазақстандағы неміс және корей халқының жағдайына көзқарас ұсынады және олардың көпшілігі салыстырмалы түрде жақсы интеграцияланған және Қазақстанда өздерін үйдегідей сезінеді деген қорытынды жасайды. Қазақстандағы басқа этникалық топтардың жағдайы туралы аздаған жұмыстардың болуы одан әрі зерттеуді қажет етеді. Үшіншіден, әдебиетке шолу елдегі ұлтаралық бейбітшілікті сақтау үшін институционалдық алғышарттарды талдауға арналған жұмыстардың жеткілікті емес екенін көрсетті. Ең алдымен, бұл жерде Қазақстан халқы Ассамблеясының және түрлі этномәдени орталықтардың қоғамдағы этносаралық келісімді қолдау ісіндегі рөлі туралы айтылады.

Жоғарыда көрсетілгендей, көпұлтты мемлекетте ұлттық және этникалық топтардың құқықтарын сақтау, қорғау және оларға саяси өмірге қатысуға мүмкіндік беру үшін конституциялық және институционалдық алғышарттар болуы керек. Авторлардың пікірінше, этносаралық қақтығыстардың туындау қаупі төмендеп, ал ұлттық азшылықтар өз кезегінде мемлекетті заңды деп санайды және елдің қоғамдық және әлеуметтік-саяси өміріне оңай ене алады. Батыс демократияларында Парламент пен Үкіметтегі пропорционалды өкілдік, көппартиялық жүйе, федералды құрылымдар және т.б. сияқты көпмәдениетті және көпұлтты қоғам мәселелерін шешудің әртүрлі институционалдық және процедуралық тетіктері бар. Аталған тетіктердің әрқайсысы әртүрлі этникалық топтардың өкілдеріне саяси шешімдер қабылдауға және әлеуметтік-саяси өмірге бірдей қатысуға мүмкіндік береді.

Қазақстанда әлі шоғырландырылған демократия құрылған жоқ. Кейбір батыс демократияларынан айырмашылығы, оның демократиялық институттары қалыптасу сатысында деп айтуға болады. Осыған қарамастан, Қазақстан Үкіметі тәуелсіздік алған күннен бастап этникалық топтардың саяси құқықтарын сақтау, қорғау және олардың елдің әлеуметтік-саяси өміріне қатысуы үшін конституциялық және институционалдық негіздер құру бойынша тұрақты жұмыс жүргізіп келеді. Соңғы кездегі елдегі жүргізіліп отырған шараларға сәйкес Қазақстан «ресми түрде полиэтникалық азаматтық қоғам құру жолында» тұрғанын атап өткен жөн.

1995 жылғы Қазақстан Конституциясына сәйкес этникалық топтардың нақты құқықтары жоқ. Олар тек мәдени құқықтарға ие, бірақ аумақтық емес. Бұл Қазақстандағы ұлттық азшылықтардың, мысалы, ана тілі мен мәдениетін пайдалану, қарым-қатынас, тәрбие,

оқыту және шығармашылық тілін еркін таңдау құқығы сияқты олардың бірегейлігін сақтауға бағытталған жеке және ұжымдық құқықтары ғана бар екенін білдіреді. Өз кезегінде этникалық белгілері бойынша саяси бірлестіктер құру құқығына немесе аумақтық автономия құқығына қатаң тыйым салынады.

Мәдени автономия қағидатын Қазақстан үкіметі 1991 жылы ұлттық мәдени бірлестіктер құру арқылы жүзеге асырды. Осы арқылы Үкімет Қазақстан халықтарының «ұлттық жаңғыруын» қолдау мақсатын көздеді. Қазақстанның бірінші президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың пікірінше, ұлттық мәдени бірлестіктер «ұлттық сананы сақтау үшін жүректі қалыптастырып, ұлттар мен ұлттық топтардың ұлттық дәстүрлерін, мәдениеттері мен өзіндік руханиятын сақтау мен дамытудың ұйымдастырушылық тетігіне айналуы» тиіс. Олар сондай-ақ «әртүрлі ұлттардың ғана емес, сонымен қатар әртүрлі конфессиялардың адамдары арасында келісімді сақтау үшін бастаманы өз қолдарына алуы керек».

Зерттеу нәтижелері. Бүгінгі таңда Қазақстанда өңірлік деңгейде де, қалаларда да жұмыс істейтін 1338-ге жуық этномәдени бірлестіктер (этномәдени орталықтар деп те аталады) бар (Қазақстан халқы Ассамблеясының деректеріне сәйкес). Шын мәнінде, этномәдени бірлестіктер этномәдени өзін-өзі басқарудың негізгі тасымалдаушылары болып табылады және соңғы уақытқа дейін тек жекелеген этностардың мәдениеті мен тілін дамыту және сақтау мәселелерімен айналысқан мемлекеттік емес мекемелер болып табылады. Этномәдени орталықтар өздерінің «ұлттық мүдделерін» білдіру үшін өз өкілдерін өңірлік деңгейде «халық Ассамблеялары» деп аталатын арнаулы мемлекеттік мекемелерге жібереді, олар өз кезегінде Қазақстан халқының жалпы Ассамблеясына делегаттар тағайындайды.

Қазақстан халқы Ассамблеясы (2007 жылға дейін Қазақстан халықтары Ассамблеясы) Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың 1995 жылғы 1 наурыздағы Жарлығымен құрылды. Фон Гумпенбергтің айтуынша, оны құрудың мақсаты мәдени орталықтарды Үкіметтің қамқорлығына алу және сол арқылы этномәдени өзін-өзі басқарудың жағымсыз көріністеріне қарсы тұру болды. 2007 жылы Ассамблея атауының өзгеруі (халықтар Ассамблеясынан Қазақстан халқы Ассамблеясына), ең алдымен, этникалық әртүрлілігіне қарамастан, Қазақстан халқының бірлігін бейнелеуге тиіс еді. Қазақстан халқы Ассамблеясы кеңесші орган болып табылады және Қазақстан Республикасының Президентіне бағынады. Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметі заң жобаларын әзірлеуге және этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік ұлттық саясатты іске асыруға, республикадағы қоғамдық-саяси тұрақтылықты қамтамасыз етуге және мемлекеттік және азаматтық институттардың өзара іс-қимылының тиімділігін арттыруға бағытталған. 2007 жылғы мамырда Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер енгізілді, содан кейін Қазақстан халқы Ассамблеясы конституциялық орган мәртебесіне ие болды. 2008 жылғы 20 қазанда Қазақстан Республикасының Президенті «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы» Қазақстан Республикасының Заңына қол қойды, оған сәйкес ол елдің саяси жүйесінің толыққанды субъектісі болды, сондай-ақ оның тыныс-тіршілігін реттейтін құқықтық негіздер айқындалды. Заңның 3-бабына сәйкес Ассамблеяның басты міндеті «қазақстандық азаматтық бірегейлікті және қазақстандық патриотизм негізінде бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыру процесінде Қазақстан Республикасында этносаралық келісімді қамтамасыз ету» болып табылады (Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 20 қазандағы № 70-IV Заңы). Сондай-ақ, Ассамблея этносаралық қатынастардың жай-күйіне мониторинг жүргізу, оларды саясаттандыруға жол бермеу және әртүрлі мәдениеттер арасындағы диалогты қолдау құқығына ие болды.

Бүгінгі таңда ұлттық мәселені шешу көптеген мемлекеттердегі күрделі мәселелердің бірі болып қала береді. Бұл мәселені елемей этносаралық қатынастардың шиеленісуіне әкеледі және көбінесе қарулы қақтығыстарға, ашық қақтығыстарға және ұлтаралық жеккөрушілікке әкеледі. Тарихи тұрғыдан алғанда, бүгінде Қазақстанда көптеген ұлттар тұрады.

Кеңес өкіметі жылдарында көптеген этностар дәстүрлі этникалық әдебиеттерден айырылды, нәтижесінде аймақтар мәдениет, аккумуляция ескерткіштері деп жариялаған ежелгі және революцияға дейінгі қолжазбалардың жойылуы, яғни этникалық топтардың көптеген өкілдері өздерінің этникалық аумағынан көші-қон нәтижесінде көптеген негізгі этномәдени ұстанымдарын жоғалтып, дәстүрлерден озып, басқа тұрақты қасиеттерге ие болмады. Бұл процесс әртүрлі дәрежеде ұлттық азшылықтардың барлық өкілдеріне тән болды. Бұл сөзсіз мәдени қабаттың кең көлемде жойылуына, дәстүрлердің кеңінен бұзылуына, этномәдени ерекшеліктердің жоғалуына, өткен өркениетті жинақтарды елемеге әкелді. Нәтижесінде қоғамның этномәдени өмірі жойылды, этностар тән этникалық ерекшеліктерін жоғалта бастады. Кеңес Одағында орыс тілі ресми түрде танылған мемлекеттік мәртебеге ие болмаса да, іс жүзінде мемлекеттік тіл қызметін атқарды. Ресми насихатқа, тілдік бәсекелестіктің жоқтығына қарамастан, Қазақстанның этникалық топтарының басқа тілдері этносаралық орыс тілінің вытыстырылуына байланысты қандай да бір белгілі бір мәртебеге ие болмады. Нәтижесінде Қазақстандағы этно-тілдік жағдай кеңес халқының жаңа тарихи қауымдастығын құрудың басты шарты ретінде моно-пұтқа табынушылық (орыс тілді) ортаны қалыптастыру болды. Бұл жағдайда басқа этникалық топтардың тілдік қажеттіліктері ескерілмеді. 1930 жылдан бастап мемлекеттік саясат тіл мәселелерін елемеді, бірақ соңғы 40-50 жыл ішінде қазақ тілін Қазақстанның қоғамдық өмірінің барлық салаларынан вытыстырып шығарды. Бұл қазақ тілінің функционалдық маңыздылығының төмендеуіне, қазақ халқының бір бөлігінде ана тілін білмеу мен меңгермеу үрдісінің көрінуіне алып келді. Қажетті әлеуметтік базаның болмауына байланысты қазақ тілі шетелдік ортада да таралмады.

Қорытынды. Бұл зерттеу алаңдаушылықтардың негізінен негізсіз екенін көрсетті. Қазақстанда тұратын көптеген этникалық топтар бейбітшілік пен келісімде өмір сүреді және осы көпұлтты мемлекетте өздерін жақсы сезінеді.

Осы оң бағаға қарамастан, сонымен қатар ұлтаралық бейбітшілікті сақтау үшін мемлекет өзінің ұлттық топтарына тек мәдени және тілдік қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігін беру үшін жеткіліксіз екенін анық көрсетті. Егер мемлекет өзінің ұлттық және этникалық топтарының үйлесімді және бейбіт қатар өмір сүруін сақтау мәселесіне байыпты қарайтын болса, одан да көп нәрсе қажет. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, көпұлтты мемлекетте берік бейбітшілік орнату ұлттық және этникалық топтар үшін экономикалық, саяси және мәдени құқықтық кепілдіктерді жүзеге асыруды талап етеді. Жоғарыда айтқанымыздай, этносаралық толеранттылықтың қазақстандық моделі қазіргі уақытта этникалық топтарға олардың бірегейлігін дамытуға байланысты, мысалы, ана тілі мен мәдениетін еркін пайдалану құқығы сияқты жеке және топтық құқықтарды ғана ұсынады. Көптеген ұлттық топтар үшін бұл құқықтар қоғамда өзін тең сезіну үшін жеткіліксіз. Осыған байланысты Қазақстан халқы Ассамблеясына қатысты өсіп келе жатқан сынды, атап айтқанда оның саяси ықпалының жоқтығын еліміздің саяси басшылығы байыпты қабылдауы тиіс.

Бұл үлгі қалыптасып, жүзеге асырыла бастағаннан бері өзінің нәтижелерін берді. Оның басты дәлелі – Қазақстан этностық тұрғыда қақтығыстарға жол берген жоқ.

Екінші мәселе – Қазақстан Халық Ассамблеясының қызметі мемлекеттің егеменді дамуы жағдайындағы төл этностың саяси мәртебесін арттыру факторы ретінде зерделеу болатын.

Бұл бағытта Қазақстан халқы Ассамблеясының қоғамдық келісімді қамтамасыз етуге бағытталған мақсаты, міндеттері мен принциптері, Қазақстандағы этносаралық және конфессияаралық қатынастардың саяси аспектілерін сараптау мақсаты қойылды.

Қазақстан халқы Ассамблеясы өзінің құрылған кезінен бастап орасан біріктірушілік және зияткерлік әлеует жинақтап және халықтық дипломатия институты үлгісіне бейімделе отырып, ұзақ даму жолынан өтті. Еліміздегі 130-ден аса этностың басын біріктіретін бірегей құрылым тұрақтылықты сақтап, республиканың ілгерілей дамуы үшін маңызды роль

атқарды. Қазақстан халқы Ассамблеясы бүкіл әлемге Қазақстанның этносаралық қатынастар саласында жүргізіп отырған саясатының табысты екенін паш етіп келеді.

Жалпы алғанда негізінен Ассамблея жұмысының арқасында біздің елімізде этносаралық және конфессияаралық келісімнің бірегей моделі, әрбір азамат этникалық және діни ерекшелігіне қарамастан Конституцияда кепілдік берілген азаматтық құқықтары мен бостандықтарын толық пайдалана алатындай ерекше сенім, ынтымақ, өзара түсініктік ахуалы қалыптасты.

Сондықтан, Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметі мемлекеттің егеменді дамуы жағдайындағы төл этностың саяси мәртебесін арттыру факторы деп тұжырымдай аламыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1]. Бәйішев Ж. Қазақстан: мемлекеттілік кезеңдері. / Ж. Бәйішев. – Алматы, 1997. – 369 б.
- [2]. Насимов М.Ө. Жаңа саяси бағыттар өркендеу мен өрлеу кепілі ретінде / М.Ө. Насимов // Сыр бойы. – 2013. – Б. 7-8.
- [3]. Тоғжанов Е.Л. Қазақстан Республикасы мемлекеттік этносаясат императивтері. / Е.Л. Тоғжанов. – Астана. – 2012, – Б. 33-35.
- [4]. Айталы А. Ұлт дегеніміз ұлы ынтымақтастық / А. Айталы // Ақиқат. – 2012. – №9. – Б. 14-15.
- [5]. Казахстан за годы независимости. 1997-2007: Статистический сборник. – Астана. – 2008. – 17 с.
- [6]. Қазақстанның демографиялық жылнамалығы. 2007. – Астана. – 2008. – Б. 672
- [7]. Жұмасұлтанова Г.А. Саяси модернизация / Г.А. Жұмасұлтанова, Д.Б. Көшербаева // – Алматы. – 2012. – Б. 79-82.

REFERENCES

- [1]. Baishev J. (1997). Qazaqstan: memlekettilik kezendepi [Kazakhstan: stages of statehood]. Almaty [in Kazakh].
- [2]. Nacimov M.O. (2013). Jańa saıası baǵyttap ópkendey men ópley kepili petinde [New political trends as a guarantee of prosperity and prosperity]. *Syr boyı*. [in Kazakh].
- [3]. Toǵjanov E.L. (2012). Qazaqstan Respublikasy memlekettik etnosaıat imperativteri [Imperatives of the state ethnopolitics of the Republic of Kazakhstan]. *Astana*, 33-35. [in Kazakh].
- [4]. Aitaly A. (2012). Ult degenimiz uly yntymaqtactyq [A nation is a great solidarity]. *Aqiqat*, Vol. 9, 14-15 [in Kazakh].
- [5]. Kazakhstan za gody nezavisimosti. 1997-2007: Statisticheskii sbornik [Kazakhstan for the years of independence 1997-2007: Statistical collection] (2008). *Astana*, [in Russian].
- [6]. Qazaqstannyń demografiıalyq jylnamalyǵy. 2007. [Demographic yearbook of Kazakhstan 2007] (2008). *Astana*, [in Kazakh].
- [7]. Jumacultanova G.A., & Koshpbaeva D.B. (2012). Saıası modernizatsıa [Political modernization] Almaty, 79-82. [in Kazakh].

ТОКБАЕВА Л.К.

*Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова
г. Актау, Казахстан*

КАЗАХСТАНСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИЭТНИЧЕСКОГО И ПОЛИКОНФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА: ОПИСАТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация. Межэтнические отношения в многонациональной Казахской стране стали решающим фактором устойчивого и демократического развития, объективной предпосылкой национальной безопасности и базовой основой внешнеполитической

деятельности государства. Наша страна является наиболее стабильно развивающимся государством в регионе. Казахстан-надежное и авторитетное государство-партнер для стран с дружественными намерениями. Главными ценностями государства являются обеспечение свободы и равных прав людей независимо от их этнического происхождения и религиозных убеждений. Создание Ассамблеи народа Казахстана свидетельствует о том, что национальная политика фактически вышла на институциональный уровень. Ассамблея народа Казахстана как социальный институт формирует эффективные механизмы гармонизации межэтнических отношений и закладывает новую качественно новую основу. Суть этого нововведения заключалась в установлении взаимных партнерских отношений между государственной политикой и общественными объединениями в деле укрепления межэтнического и межрелигиозного согласия. Это уникальное явление в истории современной цивилизации. Так, Ассамблея народа Казахстана-это синтез государственной политики и общественных организаций в укреплении общественного согласия и толерантности гражданского общества. Основные вехи 20-летнего периода становления и развития АНК как общественно-политического института регулирования сферы межэтнических отношений изучение главной ценности национального единства – толерантности народа Казахстана-является очень актуальным вопросом и определяет актуальность работы. Остаются исследования, выводы и научные мнения зарубежных и отечественных историков, политологов, посвященные этнополитическим процессам. В статье рассматриваются исторические, политические события и межэтнические отношения с точки зрения объективной реальности и дифференцируются в соответствии с требованиями государственных интересов. В исследовательской работе используются принципы системно-структурной теории, точный анализ, методы обобщения, сопоставления, систематизации, логического, статистического анализа из исторических данных и документов. Кроме того, в статье рассматриваются исторические, политические события и межэтнические отношения с точки зрения объективной реальности и дифференцируются в соответствии с требованиями государственных интересов. На основе анализа опыта двадцатилетней истории развития Ассамблеи народа Казахстана Институт общественного согласия и национальной политики был изучен как общественно-политический институт координации межэтнических отношений, главный стержень которого-этнополитика Республики Казахстан.

Ключевые слова: этнос; многонациональность; демографическая ситуация; этническая структура; межэтническая; межрелигиозная конфессия; миграция; общественное согласие.

TOKBAYEVA L.K.

Sh. Yessenov Caspian state university of technology and engineering, Aktau, Kazakhstan

KAZAKHSTAN'S MODEL OF THE FORMATION OF A MULTIETHNIC AND MULTI-CONFESSIONAL SOCIETY: DESCRIPTIVE ANALYSIS

Abstract. Interethnic relations in the multinational Kazakh country have become a decisive factor in sustainable and democratic development, an objective prerequisite for national security and the basic basis of the state's foreign policy activities. Our country is the most steadily developing State in the region. Kazakhstan is a reliable and authoritative partner state for countries with friendly intentions. The main values of the State are ensuring freedom and equal rights of people regardless of their ethnic origin and religious beliefs. The creation of the Assembly of People of Kazakhstan indicates that the national policy has actually reached the institutional level. The Assembly of People of Kazakhstan as a social institution forms effective mechanisms for the harmonization of interethnic relations and lays a new qualitatively new foundation. The essence of this innovation was to establish mutual partnerships between State policy and public associations in strengthening interethnic and interreligious harmony. This is a unique phenomenon in the history of modern civilization. Thus, the Assembly of People of Kazakhstan is a synthesis of state policy and public organizations in strengthening social harmony and tolerance of civil society. The main milestones of the 20-year period of the formation and development of the APK as a socio-political institution

regulating the sphere of interethnic relations, the study of the main value of national unity – tolerance of the people of Kazakhstan - is a very topical issue and determines the relevance of the work. There remain studies, conclusions and scientific opinions of foreign and domestic historians, political scientists devoted to ethnopolitical processes. The article examines historical, political events and interethnic relations from the point of view of objective reality and differentiates in accordance with the requirements of country interests. The research work uses the principles of system-structural theory, accurate analysis, methods of generalization, comparison, systematization, logical, statistical analysis from historical data and documents. In addition, the article examines historical, political events and interethnic relations from the point of view of objective reality and differentiates in accordance with the requirements of country interests. Based on the analysis of the experience of the twenty-year history of the development of the Assembly of People of Kazakhstan, the Institute of Social Harmony and National Policy was studied as a socio-political institute for the coordination of interethnic relations, the main core of which is the ethnopolitics of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: ethnos; multinational; demographic situation; ethnic structure; interethnic; interreligious denomination; migration; social harmony.